

Példa a kiemelés indexelésre

Legyen az indexelendő dokumentum tárgya lasersurgázzsal aranytargetből kiváltott fotoelektromos emisszió vizsgálata elektronográfiai kamerával. A dokumentumot a következő deskriptorokkal lehet jellemezni (angol ábécé szerinti sorrendben):

1. elektronográfia, 2. arany, 3. műszertechnika,
4. laser, 5. fotoelektromosság, 6. piko-másodperc,
7. felvevőberendezés.

E deskriptorokat a következőképpen lehet rangsorolni, a dokumentumban elfoglalt hangsúlyos szerepük szerinti sorrendben kiemelve:

1. Az 5. sz. deskriptor: fotoelektromosság
2. A 4. sz. deskriptor: laser
3. A 7. sz. deskriptor: felvevőberendezés
4. A 3. sz. deskriptor: műszertechnika
5. Az 1. sz. deskriptor: elektronográfia
6. A 2. sz. deskriptor: arany
7. A 6. sz. deskriptor: piko-másodperc.

A dokumentum nyomjelzője a deskriptorok ilyen sorrendben való felírása, vagy kódolva: 5, 4, 7, 3, 1, 2, 6. A karakterisztika mátrix alakja, ha 1 jelöli a megfelelő deskriptort a megfelelő rangsorban:

Deszkriptor	Rangsor						
	1	2	3	4	5	6	7
1	0	0	0	0	1	0	0
2	0	0	0	0	0	1	0
3	0	0	0	1	0	0	0
4	0	1	0	0	0	0	0
5	1	0	0	0	0	0	0
6	0	0	0	0	0	0	1
7	0	0	1	0	0	0	0

A módszer előnyei

Flexibilitás. Legfontosabb előnye az, hogy a felhasználókat nem készlettel találgatásokra a dokumentumot illetően, és feloldja a költségek és az indexelés specifikussága közötti ellentmondást azzal, hogy a hangsúlyt átteszi a megfelelő kifejezések kiválasztásáról azok kombinációjára. A deskriptorok korrekt megválasztása ugyanis nem annyira jelentős, mint azok összefüggései, tehát viszonylag általános deskriptorok is precíz indexelést tesznek lehetővé.

Általánosság. Nincs szükség a felhasználó perspektíva meghatározására, elegendő érdeklődési körének ismerete.

Ezért azonos output mélységben és/vagy perspektívában eltérő igényeknek is eleget tehet.

Az alkalmazás egyszerűsége. Mivel az új módszer nem használja a bonyolult Boole-algebrát, kis visszakereső rendszerekhez is jól használható. A keresőkérdések és a rendszer output-jának kifejezései egyszerűek, így a felhasználó közvetlen kapcsolatba léphet az információs rendszerrel.

Alkalmazások

A kiemelés indexelésnek három fő alkalmazási területét különböztethetjük meg:

az első az irodalom felmérése, ugyanis az adatbázisból azok a dokumentumok kereshetők ki, amelyek a keresőkérdés nyomjelzőjével és karakterisztikájával bizonyos mértékben illeszkednek;

a második fő alkalmazási terület a szelektív információterjesztés, mivel a perspektíva megadása lehetővé teszi a nagy adathalmazból való közvetlen szelekciót, megfelelő pontossággal;

a harmadik terület az irodalmi anyag felduzzadásának kézbe tartása. A nyomjelzőkön és a karakterisztikákon alapuló illesztés jó gyakorlati lehetőség a redundáns információk kizárására.

A módszert sikerrel alkalmazzák a Queens College Könyvtártudományi részlegében.

/D'ALLEYRAND, M. R.: *Emphasis indexing = The Indexer*, 10. köt. 2. sz. 1976. p. 70-72./

(Roboz Péter)

Tezaurusz egy szerteágazó szakterület számára

A kisebb szakkönyvtárak legjellemzőbb ismérve a felhasználók speciális igényeihez szabott gyűjtemény. Ez a felhasználónak kellemes tény viszont a könyvtárost nehéz feladat elé állítja, mert az általános gyűjtemények számára készült tárgymutató-rendszer az adott célra rendszerint túlságosan nagyvonalú és pontatlan. Ebből a szempontból a nem-természettudományos szakkönyvtárak helyzete különösen nehéz.

Az amerikai CCL (*Center for Creative Leadership = Vezetőképző Központ*) könyvtárában úgy döntöttek, hogy egy saját igényekre szabott tezauruszt dolgoznak ki a könyvtárépítés és információkeresés céljaira.

A könyvtár gyűjtőköre ugyan szűk területre, a szervezés és vezetéstudomány tárgykörére irányul, de a tudományok igen széles köréből kell az idevágó dokumentumokat összegyűjteni. Ezek: matematika, pszichológia, szociológia, történelem, közgazdaságtan, oktatás stb.

Ez a multidiszciplináris jelleg olyan tezaurusz megalakítását tette szükségessé, amely a gyakran ellentmondásos vagy kétértelmű kifejezések használatában eligazodási lehetőséget nyújt.

Az elhatározást indokolta az a tény is, hogy a könyvtár sok *nem hagyományos dokumentumot*, például kéziratokat, jelentéseket, készülékíráásokat gyűjt.

A tezauruszépítés a gyűjtemény alapos elemzésével kezdődött. Az előzetes felmérések után mintegy 200 dokumentumból álló reprezentatív mintát állítottak össze és ezekből gyűjtötték ki a potenciális kifejezéseket a tezauruszhoz. Elsősorban a cím, a referátum, a fejezetcím és az összefoglaló kifejezéseit vették számba. Minden kifejezést külön kártyára rögzítettek, majd ezt ellátták az értelmezési területre és kapcsolatokra való utalásokkal, valamint azonosító számmal. Különös figyelmet fordítottak a különböző tudományterületek kifejezés-használatában jelentkező „keresztéffektusokra”. Kb. 700 ilyen kifejezés került ki a munka első szakaszából. Ezek figyelmes összevetésével megalkották a *gyűjtőfogalmak, a kapcsolódó fogalmak és az alesetek hálózatát*.

Az így elkészült tezaurusz-váz segítségével kb. 300 újabb dokumentumot indexeltek. Amint az várható volt, új kifejezések és újabb kapcsolatok jelentkeztek, a korábbi hálózatot korrigálni kellett. Az előállt „félkész” tezauruszt a felhasználók rendelkezésére bocsátották, akik igényeiknek és tapasztalataiknak megfelelően sokféle módosító javaslattal éltek. Az újonnan átdolgozott tezaurusz aztán megfelelően bizonyult a fennmaradó dokumentum-állomány indexelésére.

Az előzetes elképzelések szerint a tezauruszt egy formális osztályozási rendszerből származtatták volna. A kezdeti kísérletek után azonban nyilvánvalóvá vált, hogy formális osztályozás kifejlesztése ilyen szerteágazó területen rendkívüli nehézségekbe ütközne. Ennek megfelelően döntöttek a szerkesztők a fentebb már ismertetett *empirikus módszer* mellett. Természetesen ez a választás sem volt problémamentes. Különösen a munka első fázisában sok olyan szakzsargon kifejezés került a gyűjteménybe, amelyet a későbbi verziókban már helyettesítettek. Az így feleslegessé vált kifejezések azonban másodlagos címszóként (kvazi-szinonimaként) megmaradtak a tezauruszban, a megfelelő elsődleges címszóra való utalással.

A tezaurusz *rendszeres továbbfejlesztése* a működtetés elengedhetetlen feltétele. Lépést kell tartani a szaknyelv fejlődésével, a felhasználók növekvő igényeivel. Ezt a munkát a CCL könyvtárban folyamatosan, a felhasználói információk közvetlen visszacsatolásával végzik.

/FREEMAN, F. H.: *Building a thesaurus for a diffuse subject area = Special Libraries*, 67. köt. 4. sz. 1976. p. 220–222./

(Valkó Péter)

Az INSPEC új osztályozási rendszerre tér át

1977 január 1-től az INSPEC (*Information Service in Physics, Electrotechnology, Computers and Control = Fizikai, Elektrotechnikai, Elektronikai, Számítástechnikai és Automatizálási Információs Szolgálat*) fizikai információs szolgáltatásaiban új osztályozási rendszerre tér át.

Az 1977 *International Classification for Physics and Related Fields* (A fizika és kapcsolódó területeinek nemzetközi osztályozása) elnevezésű rendszert az ICSU (*International Council of Scientific Unions = Tudományos Egyesületek Nemzetközi Tanácsa*) munkacsoportja alakította ki. A munkacsoportban a legnagyobb fizikai referáló és indexelő szolgáltatások, továbbá a jelentősebb amerikai és nemzetközi fizikai intézmények képviselői vettek részt.

Az új osztályozási rendszert az INSPEC valamennyi szolgáltatása alkalmazza, továbbá számos primer folyóirat (elsősorban az *American Institute of Physics* tagszervezeteinek folyóiratai).

Az INSPEC egyben felhasználja az alkalmat arra is, hogy adatbázisának elektrotechnikai, elektronikai, számítás- és irányítástechnikai szekcióiban némi revíziót hajtson végre, beleértve az új nemzetközi rendszer jelzeteinek szabványosítását is.

Az osztályozás rendszerében végrehajtott változásokkal egyidejűleg az INSPEC új tezauruszt ad ki.

(Sárdy Péter)

